

Съдържание

От полския редактор	9
From the Polish Editor	11
От българския редактор	13
From the Bulgarian Editor	15
Ришард Нич (Краков), <i>Модерната литература: четири дискурса (тези)</i>	17
Елка Константинова (София), <i>Идеите на полската модерност: полската и българската художествена проза от 70-те и 80-те години на миналия век</i>	30
Влоджимеж Болецки (Варшава) <i>Модернизмът в полската литература през XX век (въведение)</i>	37
Магда Карабелова (София), <i>Постмодерен софтуер за ума или какво се получава от българския постмодернизъм</i>	62
Малгожата Черминска (Гданск), <i>Гомбрович – отдалечаване от Полша и «усвояване» на Аржентина</i>	70
Едвард Можейко (Албърта, Канада), <i>Постмодерното в «Естествен роман» на Георги Господинов</i>	82
Целина Юда (Краков), <i>Маркери на българския постмодернизъм. Литературна теория и практика: «Естествен роман» на Георги Господинов</i>	90
Михал Павел Марковски (Краков), <i>Метафизичен поет ли е Пишибош?</i>	100
Милена Кирова (София), <i>Постфеминизмът – когато липсва феминистична традиция</i>	115
Ренета Божанкова (София), <i>Постмодернистични азбуки</i>	122
Анна Нашиловска (Варшава), <i>Постмодернизъм и модернизъм в полската поезия след 1989 година</i>	130
Клео Протохристова (Пловдив), <i>Романът на Кундера «Безсмъртие» и изместването на постмодерната парадигма</i>	142
Добромир Григоров (София), <i>Защо именно Витолд Гомбрович или как авторът иска да бъде четен?</i>	154

Румяна Евтимова (София), <i>Жестовете на модернизма и гримасите на постмодернизма (Чехов и Гловацки)</i>	168
Морис Фадел (София), <i>Пол де Ман и модерността</i>	174
Пламен Антоф (София), <i>Българско и постмодерно</i>	179
Димитър Камбуров (София), <i>Чия е революцията: контрамодерна хипотеза за структурата на модерността</i>	192
Пенка Ватова (София), <i>Постмодернистичното (авто)биографизиране в «Записки на препарирания» от Васил Славов</i>	206
Елка Димитрова (София), <i>Модернизмът – истории и митове</i>	217
Георги Господинов (София), <i>Приписки към началата на българския постмодернизъм</i>	224

Contents

From the Polish Editor [in Bulgarian]	9
From the Polish Editor [in English]	11
From the Bulgarian Editor [in Bulgarian]	13
From the Bulgarian Editor [in English]	15
Ryszard Nycz (Cracow), <i>Modern Literature: Four Types of Discourses (theses)</i>	17
Elka Konstantinova (Sofia), <i>Similarities and Differences in Problematizing Modern Life: Observations on Polish and Bulgarian Prose from the 70^s and 80^s of the 20th Century</i>	30
Włodzimierz Bolecki (Warsaw), <i>Modernism in 20th Century Polish Literature (prolegomena)</i>	37
Magda Karabelova (Sofia), <i>Postmodern Software of the Mind or What is It That Bulgarian Postmodernism Yields?</i>	62
Małgorzata Czermińska (Gdansk), <i>Gombrowicz: Moving Away from Poland and Acquiring Argentina</i>	70
Edward Możejko (Alberta, Canada), <i>Postmodernism in the «Natural Novel» by Georgi Gospodinov</i>	82
Celina Juda (Cracow), <i>Signs of Bulgarian Postmodernism. Literary Theory and Practis: «Natural Novel» by Georgi Gospodinov</i>	90
Michał Paweł Markowski (Cracow), <i>Is the Przyboś a Metaphysical Poet?</i>	100
Milena Kirova (Sofia), <i>Postfeminism: What a Feminist Tradition is Lacking</i>	115
Reneta Bozhankova (Sofia), <i>Postmodern Alphabets</i>	122
Anna Nasiłowska (Warsaw), <i>Postmodernism i Modernism in post-1989 Polish Poetry</i>	130
Cleo Protokhristova (Plovdiv), <i>Kundera's Novel «Immortality» and the Shift of the Postmodern Paradigm</i>	142
Dobromir Grigorov (Sofia), <i>Why Gombrowicz or How Do the Author Want to Be Interpreted?</i>	154
Rumyana Evtimova (Sofia), <i>The Gestures of Modernism and the Grimaces of Postmodernism: Chekhov and Głowacki</i>	168
Moris Fadel (Sofia), <i>Paul de Man and Postmodernity</i>	174

Plamen Antov (Sofia), <i>Bulgarian and Postmodern</i>	179
Dimiter Kambourov (Sofia), <i>Whose Revolution is It: a Counter-Modern Hypothesis Concerning the Structure of Modernity</i>	192
Penka Vatoва (Sofia), <i>Postmodern (Auto)biography in Vassil Slavov's «Notes of One Preserved by Taxidermy»</i>	206
Elka Dimitrova (Sofia), <i>Modernism: Histories and Myths</i>	217
Georgi Gospodinov (Sofia), <i>All Modern Families Are Alike; Every Postmodern Family Is Postmodern in Its Own Way: the Bulgarian Case</i>	224

Настоящият том е резултат от съвместен изследователски проект, осъществен от Института за литературни изследвания към Полската академия на науките и от Института за литература към Българската академия на науките през периода 2000–2004 г. Това не е първият проект, реализиран от тези две ключови институции, представляващи националното литературознание на двете страни. Без да навлизаме в подробности относно споменатите контакти, следва да подчертаем, че подобно сътрудничество, развиващо се динамично през последните десет-петнадесет години, определено е добър признак за необходимостта и ползата от нови международни научни контакти, осъществено самостоятелно от съответните литературоведчески звена в двете страни и освободено от идеологически, политически или други историко-културни зависимости.

Тематиката на този проект – «От модернизъм към постмодернизъм: българско-полски литературни и културологични прочити в началото на третото хилядолетие» – е особено подходяща за сравнителна интерпретация. Днес вече ни е добре известно, че в европейската култура не съществуват универсални модели за художествени формации като модернизъм и постмодернизъм в литературата, за модерността и съвременността в днешната цивилизация, към които бихме могли да сведем познавателните еволюционни варианти на отделните литератури и национални култури, без да ги деформираме и увреждаме. Отделните развойни тенденции и различната историческа обусловеност, спецификата на идейно-художествените характеристики, различните терминологични конвенции и т. н. доведоха до това, че тези международни, «глобални» литературно-културни тенденции се проявяват по различен начин във всяка една от европейските литератури и национални култури, характеризиращи се с «локално» своеобразие.

Що се отнася до новото в нашия проект, струва ми се, че то засяга новото методологическо съзнание за същността на межкултурното изследване на наднационалните литературно-интелектуални направления и течения. Полско-българското изследване на модернизма и постмодернизма беше насочено както към разкриването на особеностите на тази естествено присъща хетерогенност на съответните национални варианти на модернизма и постмодернизма, така и към търсенето на такива общо споделяни естетико-светогледни предпоставки, които биха могли да създадат основите на новия подход към европейския модернизъм и постмодернизъм не толкова като традиционен универсален модел, колкото като межкултурен вариант.

Подобна сериозна познавателна задача не може да бъде изпълнена в рамките на един-единствен колективен изследователски проект, още повече, че – доколкото бих могъл да преценя – в нашите научни среди няма (и е добре, че няма) единомислие относно разбирането на ключовите категории и за начина на интерпретиране на основните проблеми, свързани с развитието на нашите

литератури през последните стотина години. Без да навлизам в компетенциите на колегите слависти и българисти, ще кажа само това, че в полските изследвания на модернизма през последните години преобладава един сравнително нов възглед, а именно, че модернизмът трябва да се схваща като по-широка художествено-културна формация, която води началото си от края на XIX в. и достига до (няма съгласие по отношение на термина *ad quem*) втората половина на XX в. А постмодернизмът, въпреки многобройните изследвания, все още не е придобил в представите на историците на съвременната полска литература характера на ясно обособен период или литературно направление. Накратко казано, ние – като изследователи на полската литература – се намираме в центъра на преустройството на досегашната картина, стремейки се не само към проверка и преценка на досегашните «аксиоми» в историята на литературата, но и към това да покажем нейната специфика и измененията, които тя търпи, в тясна връзка с историята на културата (национална и наднационална).

Мога само да предположа, че именно затова възможността за обсъждане на нашите концепции и проблеми с българските колеги бе посрещната с толкова голям интерес от полските литературоведи (не само от Института за литературни изследвания при Полската академия на науките, но и от водещите университетски средища). Напълно убедено – и с удоволствие – мога да констатирам, че обобщаващата нашата съвместна работа конференция, организирана отлично от Института за литература при БАН, не само изпълни познавателните ни очаквания, но и ги надмина; тя ни предостави възможността да се запознаем с много интересните доклади и изказвания на българските колеги (при това не само полонисти, но и русисти, бохемисти, теоретици и философи на литературата), както и да обсъдим собствените си виждания в изключително ценната за нас интеркултурна перспектива. А говорейки за надминатите очаквания, имам предвид прекрасната интелектуална и колегиална атмосфера на тази среща, която ни кара да се надяваме, че нашите научни контакти ще продължат и ще намерят нови, съществени форми и теми за сътрудничество в бъдеще.

От името на полските участници в изследователския колектив и лично от свое име бих искал сърдечно да благодаря за така ценното за нас сътрудничество и прекрасна атмосфера на нашите колежки и колеги от България и в частност на директора на Института за литература при БАН ст.н.с. Рая Кунчева и на ръководителя на проекта от българска страна доц. Магда Карабелова. Благодарение на техните усилия и неоченима помощ, както и на самоотвержената работа на преводачите Ханна Карпинска, Магда Карабелова, Камен Риков и Филипина Филипова, и на Благовеста Лингорска, подготвила сборника за печат, можем да предоставим на читателите този представителен, старателно издаден том, съдържащ пълните текстове на докладите на участниците в конференцията, публикувани на оригиналния език и в превод, и с резюмета на английски език.

Ришард Нич

From the Polish Editor

The current volume presents the results of a joint research project implemented by the Institute of Literary Studies at the Polish Academy of Sciences and the Institute for Literature at the Bulgarian Academy of Sciences during 2000–2004. This has not been the first project realised by these two key institutions that stand for the national literary studies of both countries. Without going into details about the developed contacts, we need to point out this co-operation that has been growing dynamically for the last ten to fifteen years is definitely a good indication of the necessity and fruitfulness of new international research contacts developed independently by the respective literary study units in both countries – ones that are free of ideological, political and other historical and cultural dependencies.

The theme of the current project – «From Modernism to Postmodernism: Bulgarian and Polish literary and cultural interpretations from the beginning of the third millennium» – is particularly amenable to comparative interpretation. Today we are well aware that in European culture there are no universal patterns of creative trends such as Modernism and Postmodernism in literature, of modernity in the present day civilisation that can govern the cognitive evolutionary variants of different literatures and national cultures without degrading or deforming the latter. The various developmental trends and the different historical backgrounds as well as the specificity of ideas and artistry and the different terminological conventions have brought about a situation where the international and 'global' literary and cultural trends are manifested in different ways in each and every European and national culture characterised by a 'local' specificity.

As for the novelty of our project, it seems to me that it resides in an updated methodological awareness of the essence of intercultural research of supranational literary and intellectual trends and movements. The Polish-Bulgarian study of Modernism and Postmodernism was directed at both outlining the specificities of the essential heterogeneity of the respective national variants of Modernism and Postmodernism, and the location of shared tenets of aesthetics and world views that may lay the foundations of a new approach to European Modernism and Postmodernism not so much as a traditional universal model but as an intercultural option.

Such a formidable task cannot be accomplished within a single research project, especially given that – as far as I could judge – in our own academic circles there is no unified understanding (which is a good thing) of the key categories and ways of interpretation of the main issues related to the development of our literatures for the last hundred years. Without entering the field of competence of Slavic Studies and Bulgarian Studies experts, I would only say that Polish studies of Modernism of the last few years have been dominated by a comparatively new approach: Modernism needs to be interpreted as a wider artistic and cultural formation that can trace its beginnings to the end of the 19th century and reaches to (there is no agreement concerning the *ad quem* term) the second half of the 20th century. At the same time, Postmodernism – despite the numerous papers – has not been given its clear

identity by Polish literary historians in terms of a clearly outlined period or literary trend. To put it briefly, we, the researchers of Polish literature, find ourselves at the centre of reshaping the current picture, trying not only to verify and reassess our previous 'axioms' in the history of literature but also to manifest the specificities and alterations of literature in its close connection with the history of culture (national and supranational).

I would suggest that it is precisely for this reason that the opportunity to discuss our concepts and problems together with our Bulgarian colleagues was met with such keen interest by Polish literary scholars (not only from the Institute of Literary Studies at the Polish Academy of Sciences but also from leading university centres). I am fully convinced and it gives me great pleasure to state that the Conference summarising our joint activities and organised in an excellent manner by the Institute for Literature at BAS, did not only meet our expectations but surpassed them in an impressive way; it gave us an opportunity to hear many interesting papers and presentations of our Bulgarian colleagues (experts in Polish, Russian, Czech literatures, theory and philosophy of literature), as well as to discuss our own views in a highly valuable intercultural perspective. Speaking of surpassed expectations, I refer to the wonderful intellectual and professional atmosphere at this event that made us hope that our contacts will continue and new and significant formats and topics of research in co-operation will be identified in future.

Personally, and on behalf of the Polish participants in the research team, I would like to extend my cordial gratitude for this valuable co-operation and wonderful atmosphere to our Bulgarian colleagues and, in particular, to Institute for Literature at BAS Director and Senior Researcher Raya Kouncheva and to the Bulgarian project leader Assoc. Prof. Magda Karabelova. It is due to their efforts and good will as well as to the invaluable and committed work of translators Hanna Karpinska, Magda Karabelova, Kamen Rikev and Filipina Filipova, and proceedings compiler Blagovesta Lingorska, that we are able to present our readers with this representative and diligently compiled volume that contains the full texts of conference papers published in the original language and in translation, with a resume in English.

Ryszard Nycz

От българския редактор

Институтът за литература при Българската академия на науките има дългогодишно и ползотворно сътрудничество с Института за литературни изследвания към Полската академия на науките. Сред основните области, в които учените от двата института са работили съвместно през последните десет години, спадат изследователски проекти в областта на теорията на литературата, версологията и изследването на значими явления от съвременния период на полската и българската литература като емигрантските писатели и завръщането им в родните литератури, а така също и проблемите на постмодернизма.

Настоящият сборник е резултат от съвместен изследователски проект «От модернизъм към постмодернизъм: българско-полски литературни и културологични прочити в началото на третото хилядолетие». Проектът бе осъществен в периода 2000–2004 г. с ръководители от полска страна проф. Ришард Нич, авторитетен специалист в областта на теория на литературата, на полския модернизъм и съвременна литература, и от българска страна – доц. Магда Карабелова, полонистка и специалист по сравнително славянско литературознание.

Съвместното начинание изискваше да се обединят усилията на специалистите от Института за литературни изследвания във Варшава и Института за литература при БАН, като се привлекат и добри специалисти от университетските общности на двете страни, за да обсъдят на съвместна конференция предисторията и състоянието на проблема, посочен в изследователския проект. Конференцията беше организирана от Института за литература при БАН. Тя се състоя на 9–10 май 2002 г. в София при значителен интерес от страна на университетско-академичните среди.

Следва да обърнем внимание, че що се отнася до изследването на теорията и практиката на постмодернизма в литературата, полските учени, включително тези, които присъстваха на конференцията, през последните десет години имат доста изследвания по проблема. В полското литературознание вече се състоя оживена дискусия, бяха предлагани различни хипотези и културологични модели относно взаимодействието и механизма на приемственост (или не) между модернизма и съвременното постмодерно направление в прозата и поезията.

В българското научно пространство разполагаме с достатъчно разработки за българския модернизъм. Някои от тях са много оригинални и ценни, но не бихме могли да кажем същото за проучването на постмодернизма, на това дали той има почва в българската литература и в какво се изразява спецификата му. Затова една съвместна научна дискусия между полски и български специалисти можеше да се окаже (и се оказа) много плодотворна, за да се очертаят българските координати на явлениято и на прехода (където и както може да бъде открит) между модернизма в нашата литература и постмодерните текстове.

Огласяването на резултатите от споменатите научни търсения на двата екипа на съвместна конференция винаги има поне още едно предимство: позволява обстойна дискусия и неформални разговори, обмен на публикации и нови идеи.

За значителния интерес на българската академично-университетска общност към проблематиката говори красноречиво фактът, че в конференцията се включиха и слависти – русисти и бохемисти, които са работили в указаната област и има какво да споделят.

Всички ние, участниците в проекта и конференцията, съзнаваме, че, за да бъде окончателно завършен един изследователски проект, резултатите от него следва да бъдат публикувани. Те биха могли да послужат в бъдещата работа на специалистите, на младите научни работници и на студентите.

Амбициозно замислен като триезично издание – на български и полски език и с английски резюмета, настоящият том е опит да се отговори на това задължение. Сборникът съдържа пълния вариант на докладите, изнесени от участниците в конференцията на 9–10 май 2002 г.

Институтът за литература при БАН и неговият Издателски център «Боян Пенев», където се подготви за печат сборника, биха желали да изкажат искрената си благодарност на ръководството на Института за литературни изследвания във Варшава за ползотворната съвместна работа и за финансовата подкрепа. Същата благодарност отправяме и към проф. д-р Ришард Нич и полския екип за удоволствието да работим с колеги и учени от такъв ранг.

Изразяваме най-сърдечна благодарност от името на Института за литература при БАН и на българските участници в проекта за прецизната и всеотдайната работа на преводачите на докладите Ханна Карпинска и Камен Риков, на Благвеста Лингорска – за цялостната подготовка на сборника, и на Филипина Филипова – за превода на резюметата и биобиблиографските данни на английски език.

Специалистите и от двете общности се надяват, че добрата традиция за съвместна работа ще бъде продължена и в бъдеще.

Магда Карабелова

From the Bulgarian Editor

The Institute for Literature at the Bulgarian Academy of Sciences has had a long and fruitful co-operation with the Institute of Literary Studies at the Polish Academy of Sciences. The main areas in which both institutes have worked jointly for the last ten years include: theory of literature, versology, and the study of significant phenomena from the modern period of Polish and Bulgarian literatures such as emigrant writers and emigrant come-backs to native literatures as well as postmodernist issues.

The present book presents the results from the joint research project entitled «From Modernism to Postmodernism: Bulgarian and Polish literary and cultural interpretations from the beginning of the third millennium». The project was implemented in the period 2000–2004. Its leader on the Polish side was Prof. Ryszard Nycz, an eminent authority in theory of literature, Polish modernism and modern literature, while on the Bulgarian side the project was led by Assoc. Prof. Magda Karabelova, Polish Studies expert and specialist in the field of comparative Slav literature.

This joint initiative demanded the united efforts of the Institute of Literary Studies in Warsaw and the Institute for Literature at BAS as well as the involvement of talented researchers from both countries who discussed the pre-history and current state of the issues targeted by the project. These problems were debated at a joint Conference organised by the Institute for Literature at BAS. It took place on May 9–10, 2002, in Sofia and provoked considerable interest in academic and university circles.

It should be pointed out that when it comes to the theory and practice of Postmodernism in literature, colleagues from Poland, including those present at the Conference, have produced impressive research in this area for the last decade or so. Polish literary theorists have already had an active discussion leading to various hypotheses and cultural models regarding the interaction and mechanism of continuity (or lack of such) between Modernism and the current postmodern trend in prose and poetry.

Bulgarian specialists have researched Bulgarian modernism to a sufficient degree, too. Some of the research has been highly original and valuable. However, we cannot state the same of studying postmodernism and its roots and specificities in Bulgarian literature. Consequently, the joint conference did turn out to be a highly fruitful event where the Bulgarian dimensions of the phenomenon were outlined and the transition (where it could be found) between Modernism and postmodern texts in Bulgarian literature was traced.

Announcing the results from these research initiatives of both teams at the joint conference had the added benefit of providing the grounds for in-depth discussions, informal contacts, exchange of publications and new ideas.

The significant interest of the Bulgarian academic circles was manifested convincingly by the fact that the Conference was attended by other Slavic Studies experts: researcher of Russian and Czech literatures who have worked in the same area and are able to share their experiences.